

ГЛОБАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Т.О. Зінчук, професор, д.е.н.
Житомирський національний агроекологічний університет

Формування та активізація розвитку у світовій економіці такого явища як глобалізація набуло характеру об'єктивного закономірного процесу, що підтверджується інтенсивним залученням у всесвітні зв'язки економічних, соціальних, політичних, культурних та, зокрема екологічних відносин. Екологічна складова глобалізації, насамперед, пов'язана із забезпеченням високого рівня якості життя та здоров'я населення за умов збереження природних систем і підтримки природної рівноваги навколишнього середовища. З цією метою усі країни світу мають формувати та реалізовувати єдину екологічну політику, спрямовану на раціональне використання природних ресурсів, впровадження жорсткого екологічного контролю в сфері природокористування, переорієнтацію у соціально-економічному розвитку всіх інституцій держави на пріоритетність стандартів якості навколишнього середовища.

Глобальний характер екологічної проблеми є відображенням всеохоплюючого розвитку інноваційних та інформаційних технологій, які змінюють картину сучасного світу у бік прогресу. Водночас, посилюються негативний вплив природних викликів, пов'язаних із кліматичними змінами, забрудненням геосфери, втратами біорізноманіття, знищенням лісів, деградацією земель і водних ресурсів, потерпанню землі від опустелювання тощо. Напруженість екологічної ситуації посилюється й іншими змінами, а саме зростанням чисельності населення планети.

Прогнози щодо чисельності населення світу демонструють стійку тенденцію його збільшення у 2050 р. до більш, як 9 млрд чол. Виробництво продовольства в світі, як наслідок, зросте на 70 %, в країнах, що розвиваються на 100% [2] при посиленому навантаженні на земельні, водні та інші види природних ресурсів. Галузь сільського господарства при цьому відіграватиме роль економічного базису у виробництві продуктів харчування та наданні екологічних послуг, оскільки до цього часу щорічна потреба тільки у зернових сягатиме 1 млрд т, у продукції тваринництва – 200 млн т. [4], зростання попиту на м'ясні продукти складатиме 2,5-3%, на цукор – 2,5% щорічно. Причому Україна увійшла у групу країн, поряд з Індією, Китаєм та Росією, де темпи зростання виробництва продовольства перевищать 20% [2].

Сценарій формування світового ринку продовольства у найближчому десятиріччі визначатиметься відповідно до “Сільськогосподарського прогнозу” ОЕСР-ФАО на 2015-2024 рр. Прогноз вказує на збереження частки сільськогосподарської продукції у світовому виробництві і споживанні при одночасному зростанні доходів, що сприятиме розширенню раціону харчування населення за рахунок збільшення продуктів тваринного походження, зокрема м'яса та молочних продуктів [2]. По мірі зростання доходів населення, розвитку урбанізації, збереженні ролі аграрного сектору у виробництві агропродовольчої продукції, у досліджуваному горизонті набуватимуть виключну популярність продукція та процеси, пов'язані з безпечністю, якістю, екологічністю, турботою про умови вирощування тварин (animal welfare) тощо. Відповідно, очікується стрімкий розвиток відносно недешевих, “нішових” ринків екологічно чистого продовольства, зокрема ринку органічних продуктів харчування.

Органічне виробництво вже доволі відома в світі, сучасна і перспективна форма господарювання та інноваційний сегмент галузі сільського господарства. У порівнянні з іншими секторами світової й національної економіки та, враховуючи прагнення населення до здорового, безпечного і повноцінного харчування, ринок органічної продукції зробив різкий “стрибок” за останнє десятиріччя. Впродовж цього періоду сформувався єдиний теоретико-методологічний підхід до поняття “органічне виробництво”, у якому відображені як технолого-екологічні і природоохоронні, так і ринкові (економічні) імперативи ідентифікації даного виду виробництва. Отже, органічне виробництво – це метод виробництва продукції, який на відміну від традиційних, передбачає вирощування та переробку

сільськогосподарської продукції у відповідності до чітко встановлених світових екостандартів, які розробляються на державному рівні (сертифікованими інституціями) із заборонаю використання хімічних та синтетичних домішок, пестицидів, гормонів, антибіотиків, синтетичних речовин, ГМО та інших компонентів хімічного походження.

Попит на органічну продукцію переважно у всіх країнах світу динамічно зростає. Загальна площі земель під органічне сільське господарство сягає 43,7 млн га. Практично на всіх континентах світу активізувався “органічний рух”, що підтверджує набуття даним видом виробництва глобального характеру. Аналіз стану виробництва органічної продукції дозволяє сформувавши рейтинг континентів та частин світу за відповідними показниками: Австралія і Океанія (17,3 млн га, або 40% світових площ), Європа (11,6 млн га, або 27%); Латинська Америка (6,8 млн га, або 7%),

Азія (3,6 млн га, 8 %), Африка (1,3 млн га, або 3% світових площ). У світі визначилися країни-лідери з розповсюдження органічного виробництва: Австралія, Аргентина та США [5, с. 24]. На органічне сільське господарство в країнах-членах ЄС припадає 4,3% площі сільськогосподарських угідь, що складає 7700000 га. Найбільша питома вага органічних земель в ЄС – 1100000 га зосереджена в такій країні, як Іспанія [1]. В останні роки країни-члени ЄС значно наростили темпи імпорту органічних продуктів, оскільки обсяги внутрішнього ринку вже не задовольняють зростаючий попит споживачів. Обсяг сегменту органічного ринку в Україні у вартісному виразі також суттєво зріс, принаймні більше, ніж у 20 разів за період 2008-2014 рр. [3]. Таким чином мають місце усі передумови стверджувати про початок нового етапу у розвитку органічного виробництва та його глобальний характер. Найголовнішими з них можна вважати такі:

- багатотисячолітні сільськогосподарські традиції;
- значні запаси сільськогосподарських земель в світі;
- інтеграція дій населення, держави та приватного бізнесу в організації і розвитку виробництва екопродукції;
- державна підтримка органічного виробництва;
- розширення каналів та ринків збуту органічної продукції;
- наближення термінології та маркування органічних продуктів до єдиних світових стандартів;
- перехід від стихійно функціонуючого товарного ринку до умов нормативно-правового, соціально орієнтованого, високоорганізованого, сертифікованого ринку органічної продукції;

- збільшення мережі сертифікованих організацій, що здійснюють інспекційний контроль за діяльністю біовиробників;
- інформаційна мотивація до вживання і використання органічної продукції тощо.

Глобалізація органічного виробництва – це еволюційно сформований на наднаціональному рівні етап соціально-економічних відносин з приводу реалізації екологічних та природоохоронних методів вирощування, агровиробництва, збуту та просування натуральної продукції в умовах та з врахуванням потреб світового ринку. Глобалізація приводить до “економічної транспарентності” кордонів руху органічної продукції, що є її ключовою рисою розвитку.

Проблеми, які виникають у зв'язку із новими можливостями такого соціально-економічного феномену, як глобалізація органічного виробництва, вимагають розробки стратегії адаптації до них громадянського суспільства через створення суспільних інституцій, формування високого рівня культури ековиробництва та споживання і також відповідної свідомості населення. Стратегія, пов'язана з майбутнім формуванням та функціонуванням ринку органічної продукції природно має враховувати не лише переваги, але й загальносвітові виклики, які перешкоджають повноцінній участі суб'єктів виробництва у ринкових відносинах (табл.).

Разом з тим, проблеми чи, навпаки, виклики стимулюють до нових можливостей набуття виробниками статусу повноправного учасника ринку органічної продукції. Глобальна суперечність сегменту органічного ринку полягає у тому, що ціна продукції, яка отримана за комплексом екостандартів на 50-70% більша, ніж на продукцію, що вирощується і виробляється за традиційними технологіями, хоча її собівартість дещо нижча. Гальмівним чинником адаптації України до глобальних змін та нових підходів щодо органічного виробництва залишається відсутність міжгалузевого зв'язку між рослинництвом і тваринництвом. Як правило, це пояснюється недостатньою розвиненістю галузі тваринництва з позицій безпосереднього та незамінного постачальника органічних добрив. До інших перешкод слід віднести й нерозуміння сутності поняття “органічне виробництво” серед окремих потенційних споживачів, що свідчить про слабкість соціальної реклами та недостатність державної підтримки цього найважливішого напрямку виробництва.

Таблиця 1

**Переваги та виклики розвитку органічного виробництва
в умовах глобалізації**

Переваги	Виклики
диверсифікація сільськогосподарського виробництва на інноваційних засадах: удосконалення агротехнологій, менеджменту, маркетингових прийомів;	збільшення оброблених площ сільськогосподарських земель, зростання тиску на природні ресурси, забруднення ґрунтів у світовому масштабі;
лібералізація зовнішньоекономічних відносин та використання преференцій у режимі торгівлі в межах дії Угоди про Зону вільної торгівлі Україна - ЄС;	посилення конкуренції на світовому ринку органічного виробництва як наслідок переорієнтації експорту на продукцію з високою доданою вартістю;
досягнення гарантії продовольчої безпеки в умовах відкритості ринків;	стійкість попиту та зростання світових цін на органічну продукцію;
забезпечення багатофункціональності сільського господарства з врахуванням балансу виробництва, споживання та експорту органічної продукції;	підвищення вимог до стандартів виробництва органічної продукції з боку СОТ, ЄС та інших світових організацій і міждержавних об'єднань;
набуття та удосконалення рівня знань і професійної підготовки серед біовиробників сільськогосподарської продукції;	переорієнтація світових інститутів на впровадження системного підходу розвитку органічних господарств;
організація та всебічне розповсюдження громадського контролю за процесом виробництва органічної продукції.	зміни споживчих вподобань населення у виборі натуральних продуктів харчування на користь здорового образу життя.

Разом з цим, поступово складаються усі соціально-економічні підстави вважати пріоритетним натуральний тренд органічного виробництва. Ілюстрацією оптимістичних намірів його глобального розвитку є об'єднання, координація та інтенсивність зусиль усіх зацікавлених сторін: від просто виробника до масового споживача органічного продукту.

Література

1. ЕС увеличивает импорт органических продуктов. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: "ORGANIC UA" 09 (10)' 2010.
2. Сельскохозяйственный прогноз ОЭСР-ФАО на 2015-2024 гг.: Прогнозируют рост производства, снижение цен в течение ближайшего десятилетия. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fao.org/news/story/ru/item/43247/icode/>, 01 июля 2015 г.
3. Топ-200 агрокомпаний: Как развивается рынок органической продукции в Украине. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://delo.ua/business/top-200-agrokompanij-kak-razvivaetsja-rynok-organicheskoy-produk> -283578/?supdated_new=1460299566 © delo.ua, 18 ноября 2014 г.
4. Bruinsma J. 2009. The resource outlook to 2050: by how much do land, water use and crop yields need to increase by 2050? Expert Meeting on How to Feed the World in 2050. Rome, FAO and ESDD.. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/012/ak542e/ak542e06.pdf>.
5. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2016 / Willer, Helga and Julia Lernoud (eds.). – Bonn. : FiBL, 2016. – 340 p.